

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Факультет психології та історії

Кафедра історії України та всесвітньої історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

Ковальков О.Л.

28 серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

для студентів спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)

предметною спеціальністю 07 Географія

галузі знань А Освіта

Форма навчання: *денна*

2025 – 2026 навчальний рік

Робоча програма з історії та культури України для студентів спеціальності
07 Географія

Розробники:

Грінченко В. Г. – доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук;

Житков О.А. – доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук;

Токар Н. М. – доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук;

Чорний О. В. – доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук;

Філоретова Л.М. – доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук.

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри історії
України та всесвітньої історії

Протокол від 28 серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри історії України та всесвітньої історії

(підпис)

Ковальков О.Л.
(прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія та культура України» для
студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 07 Географія
ЦДУ імені В. Винниченка, 2025. 27 с.

© ЦДУ імені Володимира Винниченка, 2025 рік

© Автори-упорядники, 2025 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Обсяг дисципліни	Галузь знань, спеціальності, освітньо-кваліфі- каційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 4 Загальна кількість годин – 120 Тижневих годин: аудиторних – 2/1 самостійної роботи студента – 3	Галузь знань: А Освіта Спеціальність: 07 Географія Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Нормативна
		Рік підготовки: 1-й
		Семестр: 1 - 2
		Лекції: 32 год.
		Семінарські заняття: 20 год.
		Лабораторні роботи Не передбачені
		Самостійна робота: 68 год.
		Індивідуальні завдання:
Види контролю: екзамен, залік		

1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є ознайомлення студентів з основними тенденціями та закономірностями історичного розвитку українського народу в контексті ключових етнічних, державотворчих і культурних процесів; поглиблення знань з історії та культури України, показ самотності історії та культури українського народу, формування їхнього бачення як важливої складової світового історичного процесу та світової культурної спадщини.

Завдання навчальної дисципліни:

- проаналізувати основні етнічні і державотворчі процеси на території України в їхній історичній ретроспективі і на сучасному етапі розвитку та основні етапи і ключові тенденції історичного розвитку української культури;
- формувати уявлення про історію та культуру України, як частину світового історичного та культурного процесу;
- окреслити роль і місце окремих знакових постатей українського державотворення та української культури в різні історичні періоди;
- розвивати навички роботи з історичними джерелами, науковою і навчальною літературою;
- формувати громадянську позицію, виховувати патріотичні почуття студентів, сприяти усвідомленню ними своєї національної ідентичності;

- виховувати шанобливе ставлення до вітчизняної історії та культури у поєднанні з толерантним сприйняттям історії та культури народів, які проживають в Україні;
- в ході вивчення навчальної дисципліни формувати у студентів соціально-гуманітарні компетенції, необхідні для подальшої освітянської діяльності або як фахівця в інших галузях.

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі *компетентності та програмні результати навчання*:

Загальні	Програмні результати навчання
<p>ІК. Здатність розв'язувати професійні проблеми та спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти та організації краєзнавчо-туристичної роботи, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук та географічної науки, застосовувати інноваційні технології в роботі, критично та творчо мислити</p> <p>ЗК12. Здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів), педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами, дотримуватися гендерної рівності, виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність мультикультурність у суспільстві, виражати національну та культурну ідентичність, творчо самовиражатись (культурна компетентність), застосовувати соціальні навички (soft skills).</p>	<p>ПРН 7. Студент володіє базовими знаннями з дисциплін суспільно-гуманітарної підготовки, оцінює і прогнозує політичні, економічні, соціальні, культурні процеси та явища.</p> <p>ПРН 20. Студент розуміє значення культури як форми людського існування, цінує різноманіття та мультикультурність світу, виявляє повагу та цінує українську національну культуру, виражає національну та культурну ідентичність, творчо самовиражається, застосовує соціальні навички (soft skills), керується у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу, співробітництва та гендерної рівності, педагогічно підтримує осіб з особливими освітніми потребами.</p>

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 1. Україна – європейська держава

Предмет, мета, завдання та методи вивчення навчальної дисципліни «Історія та культура України». Предметне поле «історії України» та «історії української культури». Завдання навчальної дисципліни. Конкретно-проблемний, історико-генетичний, історико-типологічний, історико-системний методи.

Сучасна періодизація історії України. Основні підходи до періодизації вітчизняної історії (хронологічний, за соціально-економічними і політичними ознаками, за періодами становлення і розвитку української державності). Етапи формування української державності.

Держава Україна: державна символіка, адміністративно-територіальний устрій, конституційний лад, геополітичне становище. Походження герба, прапора, гімну України. Становлення адміністративно-територіального устрою та сучасна його реформа. Конституційні традиції та основи ладу сучасної держави. Місце і роль України між цивілізаціями «Заходу і Сходу». Геополітична ідентичність України в умовах глобалізації.

Історико-етнографічне районування України. Етнографія як наука. Історико-етнографічні зони Полісся, Карпати, Поділля, Середня Наддніпрянина, Слобожанщина, Південь. Співвідношення етнографічних районів, історичних земель та сучасних адміністративних одиниць.

Українці: етнічні групи, ментальність, традиції, розселення у світі. Специфіка поділу українців на етнічні групи. Основні риси національного характеру українця, специфіка його менталітету. Традиції та звичаї українців. Діаспора. Розселення українців поза межами України, умови для збереження національної ідентичності.

Специфіка демографічних процесів та національного спектру. Особливості демографічних процесів в Україні у минулому та в роки незалежності. Міграції, депортації, природний приріст, депопуляція. Фактори впливу на демографічну ситуацію та національний склад населення. Корінні народи, національні меншини.

Тема 2. Становлення українського етносу на одвічних територіях

Основні віхи еволюції первісного суспільства. Становлення людини сучасного типу та соціальних спільнот. Палеоліт, мезоліт, неолітична революція, енеоліт. Міграції на території України періоду кам'яної доби. Основні здобутки бронзової доби та епохи раннього заліза.

Трипільська протоцивілізація на теренах України. Археологічна культура. Цивілізація. Протоцивілізація. Походження, періоди розселення на території України трипільської етнокультурної спільноти. Причини занепаду та історична доля трипільців. Місце трипільської культури в сучасному міфотворенні.

Проблема етногенезу українців. Теорії та концепції етногенезу українців. Структура генофонду. Чинники формування та основні складові українського етносу. Етнічна територія.

Передумови виникнення держави на території України. Історичні передумови виникнення держави і права. Поняття та ознаки держави. Перші державні утворення на території України.

Ранній залізний вік на українських землях (слов'яни, іраномовні народи, античні міста-держави). Специфіка міграційних процесів. Еволюція праслов'янських племен у слов'янську етнокультурну спільноту. Іраномовні племена раннього залізного віку на території України. Кіммерійці. Скіфське державне утворення. Панування сарматів у Північному Причорномор'ї. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Специфіка суспільно-політичного устрою античних міст-держав. Цивілізаційні процеси на рубежі нашої ери.

Тема 3. Русь та руська державна спадщина в історії України

Проблема походження та розселення слов'ян. Міграційні та етнічні процеси доби бронзи. Індоевропейці. Прабатьківщина слов'ян. Слов'янство як самостійна етнічна спільнота. Поділ слов'ян на західних, східних і південних.

Причини виникнення держави у східних слов'ян. Дискусійні питання виникнення державності у східних слов'ян. Племінні союзи та союзи союзів у східних слов'ян. Антська держава. Загальна характеристика державотворчих процесів на території України за доби раннього Середньовіччя.

Проблема використання понять «Україна-Русь» та «Київська Русь». Використання історичних понять у державницькій ідеології. Багатозначність терміну «Русь» (територія, народ, держава). Русин як назва національності. «Київська Русь» як держава. Зародження поняття «Україна» у лоні Київської Русі.

Динаміка державницьких процесів на руських землях (IX – середина XIV ст.). Суспільно-політичні процеси у IX – XI ст. Становлення державних інституцій Київської Русі Зміна форм правління. Дружинна держава («військова демократія»). Централізована монархія. Федеративна монархія. Статус удільних князівств. Галицько-Волинське князівство. Причини занепаду Русі.

Державно-політичний устрій Київської Русі. Політична система давньоруської держави та її еволюція. Роль окремих складових. Продовження руської державної традиції в період роздробленості.

Стосунки Давньої Русі з європейськими державами

Вихід Русі на міжнародну арену. Причини та наслідки завойовницьких походів київських князів. Місце Київської держави у геополітичному просторі доби середньовіччя. Дипломатія Київської Русі. Характер русько-візантійських відносин. Стосунки Русі з країнами Північної, Центральної та Західної Європи. Роль кочових племен степу та держав Сходу в історії Русі.

Еволюція державно-політичного устрою Русі-України у середині XIV – XVI ст. Українські землі як сфера політичного впливу Золотої Орди, Польського королівства, Великого князівства Литовського та Московського князівства. Етапи литовського проникнення на українські землі. Кревська унія 1385 р. Суспільно-політичний статус українських земель у складі Великого князівства Литовського. Велике князівство Руське. Ліквідація удільного устрою. Причини польсько-литовського політичного зближення та утворення Речі Посполитої.

Московсько-литовські війни у XV – XVI ст. Боротьба нових держав «за руську спадщину». Причини переходу удільних князів під владу Москви. Початок московської експансії на українські землі. Великий гетьман литовський

Костянтин Острозький. Битва під Оршею. Наслідки військово-політичного протистояння.

Утворення Кримського ханства та його автономний статус у Османській імперії. Причини відокремлення Криму від Золотої Орди. Формування державності за зразком степових імперій. Правління династії Гіреїв. Втрата незалежності та сутність залежності від Османської імперії. Кримське ханство і українські землі.

Люблінська унія та її суспільно-політичні наслідки для України-Руси.

Причини та умови укладання Люблінської унії. Позитивні та негативні наслідки включення українців до державної системи Речі Посполитої.

Етнічні процеси середньовічної і ранньомодерної доби на українських землях. Етнічні групи та етноси в Україні у середньовіччя та ранньомодерну добу (IX – середина XVII ст.). Чинники формування етнічної структури населення середньовічних українських держав. Переселенська політика князів. Вплив представників різних етнічних груп на розвиток Русі-України та Галицько-Волинської Русі. Особливості етнічної історії українських міст. Етнічні теорії походження козацтва.

Тема 4. Козацтво в історії української державності.

Феномен козацтва: генезис, характерні ознаки та особливості

Теорії походження, важливі риси козацтва як військово-політичного формування. Географічний фактор у формуванні козацтва. Козацтво як нова соціальна верства та політична еліта.

Українське козацтво — колыска майбутньої державності. Формування козацької державницької моделі на Запорізькій Січі. Поява на українських землях козацтва і перетворення його в окремих стан. Запорізька Січ – осередок козацької державності. «Козацька християнська республіка». Органи влади на Січі. Зростання ролі козацтва наприкінці XVI – на початку XVII ст., утворення реєстрового козацтва. Селянсько-козацькі повстання наприкінці XVI – на початку XVII ст.

Українська ранньомодерна нація та національна революція (1648 – 1676 років). Становлення політичної нації через процеси політичного самовизначення, перетворення етносу в політичну спільноту і участі її в державотворенні. Ознаки нації. Особливості національно-визвольного руху на українських землях. Феномен української національної революції XVII ст. та її етапи.

Політико-правовий статус козацької держави у роки Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.

Еволюція державницьких поглядів Б. Хмельницького та козацької старшини. Боротьба демократичних і монархічних тенденцій. Особливості суспільно-політичного устрою української козацької держави Богдана Хмельницького. Переяславський договір та його роль в історії України.

Еволюція козацької державності від Зборівського договору до ліквідації полково-сотенного устрою.

Автономія у складі Речі Посполитої чи незалежна держава? Сутність залежності Гетьманщини від Москви. Послідовний наступ царського уряду на автономні права козацької України. Українське питання в системі міжнародних відносин держав – ключових політичних гравців у Східній Європі.

Гетьманщина другої половини XVII – початку XVIII ст. Становище козацької держави після смерті Б.Хмельницького. Розкол України на Лівобережну і Правобережну Гетьманщини. Період «Руїни» в українському державотворенні. Наслідки для історії української державності Андрусівського перемир'я 1667 р. та Вічного миру 1686 р. Гетьман Іван Мазепа – будівничий незалежності України і ворог імперії. Конституція Пилипа Орлика.

Обмеження автономії і ліквідація Гетьманщини у другій половині XVIII ст. Гетьманування І.Скоропадського. Автономізм П.Полуботка та перша ліквідація гетьманства. Д.Апостол і друга ліквідація гетьманства. Гетьманування К.розумовського: відродження автономії чи остаточний занепад. Зруйнування Запорізької Січі. Доля українського козацтва після ліквідації Гетьманщини.

Тема 5. Державотворчі ідеї на українських землях у XIX ст. та їхня реалізація у 1917–1922 рр.

Формування національної ідеї та державницькі проекти української еліти у XIX ст. Україна на політичній карті Європи на початку XIX століття — між Австрією і Росією. Поява перших етнографічних та історичних досліджень з історії України. Руська трійця. Кирило-Мефодіївське товариство. Тарас Шевченко. Михайло Драгоманов. Основні напрями громадсько-політичних рухів другої половини XIX ст.: національний, соціалістичний, ліберальний.

Політизація суспільних рухів на території України на початку XX ст. Виникнення перших політичних партій. Русько-українська радикальна партія (РУРП). Іван Франко. Революційна українська партія (РУП). Микола Міхновський. Вплив революції 1905–1907 рр. на діяльність українських політичних партій. Українські політичні рухи та партії під час Першої світової війни.

Українське національне відродження (кінець XVIII – початок XX ст.) Сутність українського національного відродження. Внутрішні та зовнішні чинники. Перший («дворянський») період відродження. «Народницький» період (40-ві – 80-ті рр. XIX ст.). «Модерний» етап (90-ті рр. XIX ст. – до Першої світової війни).

Українська національна революція та відродження української держави (березень 1917 – січень 1918 рр.). Лютнева революція в Російській імперії та розгортання Української національної революції (березень – жовтень 1917 рр.). Утворення Української Центральної Ради. Михайло Грушевський. Універсали Центральної Ради. Проголошення незалежності УНР. Українсько-радянська війна.

Боротьба за українську державність (1918–1920 рр.). Кордони Української Держави гетьмана Павла Скоропадського та її адміністративно-територіальний устрій у травні – листопаді 1918 р. Українська Народна Республіка (УНР) періоду Директорії. Володимир Винниченко. Проголошення Західноукраїнської

Народної Республіки (ЗУНР). Акт злуки УНР і ЗУНР. Суспільно-політичне становище в Україні 1919–1920 рр.

Уроки державницьких процесів 1917–1920 рр. Причини поразки Української національної революції 1917–1920 рр. Історичне значення Української національної революції 1917–1920 рр. Історичні уроки Української національної революції 1917–1921 рр.

Тема 6. Україна в умовах радянського тоталітарного режиму

Формування СРСР як тоталітарної моделі держави. Статус України: формальний та фактичний. Встановлення радянської влади в Україні. Політика воєнного комунізму. Нова економічна політика. Утворення УСРР. УСРР в складі СРСР, політичне становище, кордони та адміністративно-територіальний устрій республіки у 1922–1934 рр. Утвердження в СРСР тоталітарної моделі правління протягом 1930-х рр. Насильницька колективізація та голодомор 1932–1933 рр. Україна в роки Другої світової війни. Українська РСР у повоєнні роки, в період «відлиги» та в добу «застою». Особливості горбачовської «перебудови» в УРСР.

Тема 7. Становлення та історичний поступ сучасної української держави

Проголошення незалежності України: передумови, юридичне оформлення, розбудова державних інституцій. Проголошення незалежності України. Вибори Президента України 1991 р. Леонід Кравчук. Конституційний процес і прийняття нової Конституції України у червні 1996 р. Криза багатопартійності і вибори 1998 р. Леонід Кучма. «Помаранчева революція» 2004 р. Віктор Ющенко. Вибори 2010 р. Віктор Янукович.

Сучасні виклики на шляху утвердження української держави. Революція гідності 2013–2014 рр. Окупація Автономної Республіки Крим Російською Федерацією у 2014 р. Вибори 2014 р. Петро Порошенко. Вибори 2019 р. Володимир Зеленський. Війна України за свою незалежність у 2014–2024 рр. Роль українського питання в геополітичних процесах сучасного світу.

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Тема 1. Тенденції розвитку культури на території України від найдавніших часів до ранньомодерної доби

Культурний розвиток на території України від найдавніших часів до раннього Середньовіччя.

Важливі етапи формування культури давнього населення України (до появи історичних слов'ян). Культура населення України доби ранньої первісності (до початку «неолітичної революції»). Культура неолітичного населення України. Культура енеолітичного населення України. Культури племен бронзової доби на території України. Культура давнього населення України скіфо-сарматського часу. Культура античних міст-держав Північного Причорномор'я.

Тенденції розвитку культури давніх слов'ян на території сучасної України (до кінця IX ст.). Духовна культура давніх слов'ян у дохристиянські часи.

Культура України в епоху зрілого і пізнього європейського середньовіччя (кінець IX – XV ст.).

Період Київської Русі як час поєднання глибинних культурних традицій та прискореного розвитку галузей культури, пов'язаних з прийняттям християнства. Християнство і поширення писемності, освіти, наукових знань. Християнство і художня культура Київської Русі.

Осередки духовної культури в Україні в добу середньовіччя. Україна в культурних взаєминах з різними регіонами тогочасного православного світу. Культурні зв'язки українських земель із західним християнським світом.

Українська культура в період раннього Нового часу (XVI – XVIII ст.).

Формування культурних особливостей українського козацтва. Пожвавлення православно-культурного руху проти національно-релігійного пригнічення. Ренесансно-реформаційні впливи в культурі України. Культурна система в автономній козацькій державі. Просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії та інших культурно-освітніх центрів України. Національний варіант бароко в різних сферах української культури. Роль українських сил у творенні культури держав, до яких входили українські землі.

Тема 2. Культура України в добу модернізації і національного відродження (кінець XVIII – початок XX ст.)

Національно-культурне відродження на українських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

Складність та неоднозначність культурних процесів: погіршення стану української культури, зміна структури культурного життя після ліквідації Гетьманщини і одночасно початок національно-культурного відродження.

Типологічна схожість українського національно-культурного відродження із пробудженням інших недержавних європейських народів. Романтизм як стимул пробудження національної свідомості. Переважно літературний характер відродження. Формування літературної мови та національної літератури як чинник культурно-національного відродження. Творчість Тараса Шевченка як чинник українського національно-культурного відродження.

Роль Харківського та Київського університетів у згуртуванні української національної інтелігенції. Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства – першої підпільної організації національно-визвольного характеру з яскравим культурницьким забарвленням.

Процеси національного пробудження на Заході України. Культурна роль греко-католицької церкви. Діяльність «Руської трійці».

Поглиблення процесів українського національного відродження у другій половині XIX ст.

Розвиток демократичного напрямку в культурі. Громадівський рух. Діяльність «просвіт». Культурне піднесення та пожвавлення політичного руху. Культурне єднання обох політично розірваних частин України.

Вплив лібералізації суспільно-політичного життя на освітню сферу. Нездільні школи. Роль національно свідомої інтелігенції в розвитку науки.

Боротьба російського імперського політичного режиму з «українським сепаратизмом». Роль Валуєвського циркуляру та Емського указу в цілеспрямованому нищенні української самосвідомості та національної культури.

Характерні тенденції розвитку української художньої творчості реалістичного спрямування.

Особливості розвитку культури в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.

Утвердження української культури в якості великої національної культури, її більш активне включення до загальноєвропейського культурного процесу.

Активізація національно-культурного руху, діяльність громадських організацій, закладів позашкільної освіти («просвіт», товариств грамотності, січового руху), політизація національно-культурної діяльності.

Внесок наукових товариств у розвиток науки, популяризація її досягнень. Роль наукових зв'язків у культурному єднанні Заходу і Сходу України.

Бурхливий розвиток мистецького життя України та його вагомий внесок у процеси національно-культурне відродження.

Тема 3. Українська культура новітнього часу (XX – початок XXI ст.)

Культурне будівництво в Україні в роки національно-визвольних змагань 1917–1920 рр.

Культурне будівництво Центральної Ради. Розширення мережі україномовних освітніх закладів. Налагодження україномовної видавничої та бібліотечної справи. Сприяння розвитку різних галузей національного мистецтва. Діяльність, спрямована на збереження і примноження історичних пам'яток. Сприяння розвитку культури національних меншин в Україні.

Культурна політика часів Гетьманату та Директорії УНР. Продовження культурних перетворень, започаткованих Центральною Радою. Процес формування україномовних навчальних закладів, розбудова національної вищої освіти. Створення Української Академії наук. Сприяння розвитку видавничої, бібліотечної, архівної, музейної справи. Сприяння розвитку музично-хорового і театрального мистецтва.

Культурні перетворення в Україні в перші роки радянської влади. Створення єдиної трудової школи. Скасування середньої шкільної освіти. Реформування в системі вищої освіти. Ліквідація університетів. Тенденції в розвитку науки. Суперечливі процеси у розвитку музики, театру і кіномистецтва. Гальмування з боку радянської пропаганди їхнього нормального творчого розвитку.

Українська культура у міжвоєнний період та роки Другої світової війни.

«Червоний ренесанс» 1920-х років. Започаткування нового курсу у національно-культурній політиці. Пошуки культурних орієнтирів. Літературна дискусія 1925–1928 рр. в культурному житті радянської України. Позитивні здобутки в культуротворчому процесі УСРР під впливом українізації.

Українська культура в умовах утвердження тоталітаризму 1930-х рр. Згортання процесів українізації. Наростання хвилі репресій проти діячів вітчизняної культури. «Розстріляне українське відродження». Суперечливі процеси в культурному житті УСРР. Руйнівні наслідки сталінської концепції соціалістичної культури – «пролетарської за змістом, національної за формою».

Тенденції розвитку культури в Західній Україні у міжвоєнний період. Культурницька діяльність українських національних сил різної політичної орієнтації та греко-католицької церкви. Розвиток науки та мистецького життя на західноукраїнських землях.

Суперечливий характер культурних перетворень в Західній Україні в період 1939–1941 рр. Процеси українізації та радянзації культурної сфери.

Посилення українського національного патріотизму у державній політиці СРСР в умовах війни. Національно-патріотичне піднесення у творчості митців радянської України. Згортання української національно-патріотичної тематики на завершальному етапі війни.

Становище української культури на окупованих територіях. Обмежена і контрольована культурна автономія для українських націоналістів з боку окупаційної влади, легітимність окремих культурних закладів. Складність і суперечливість діяльності української інтелігенції в умовах окупації. Трагічна доля діячів культури в ході придушення українського національного руху. Пограбування і варварське нищення культурних цінностей з боку нацистських окупантів.

Культура України від повоєнних років до горбачовської «перебудови».

Відбудовчі процеси у сфері культури України у повоєнне десятиліття. Кампанії ідеологічного наступу часів пізнього сталінізму на українську наукову та творчу інтелігенцію. «Ждановщина».

Культура України в добу «хрущовської відлиги». Позитивний вплив процесів десталінізації на розвиток національної культури. Поява «шістдесятників» та їхня роль у культурних процесах в Україні.

Українська культура в роки кризи авторитарного режиму (друга половина 1960-х – перша половина 1980-х рр.). Процеси часткової ресталінізації в радянському суспільстві. Перехід від ліберальної терпимості до наступу на інтелігенцію в дусі неосталінізму, посиленої русифікації, адміністрування у сфері культури. Здобутки та проблеми в розвитку різних галузей культури України.

Культурні процеси в часи розпаду СРСР. Вплив «перебудови» на активізацію національно-культурних рухів. Участь творчої інтелігенції у політичному житті. Ідеї культурного відродження в піднесенні національної самосвідомості та створенні умов для досягнення Україною незалежності.

Тенденції культурного розвитку незалежної України.

Трансформація культурних ідентичностей в ході відновлення незалежності України. Інтеграційні процеси в сучасній українській культурі і зростання національної та культурної самосвідомості. Використання культурної політики як інструменту оновлення суспільства.

Адаптація сфери культури до нових соціально-економічних умов. Здобутки та проблеми розвитку української культури на етапі розбудови та утвердження незалежної держави.

Культурна спадщина України в умовах російсько-української війни. Захист українських культурних цінностей як один із стратегічних напрямів у протистоянні ворожій експансії.

Тема 4. Культурна спадщина України у світовому контексті

Інтелектуальна еліта України у світі: минуле та сучасність. Знакові постаті із числа науковців та винахідників – вихідців з України, чії здобутки є нині досить знаними у світі: Ілля Мечников, Іван Пулюй, Зельман Ваксман, Ігор Сікорський, Юрій Кондратюк, Сергій Корольов, Борис Патон та інші.

Внесок вихідців з України у світову художню культуру. Знакові постаті європейської та світової художньої культури – етнічні українці, або ж вихідці з України, які вважали її своєю батьківщиною: Тарас Шевченко, Іван Франко, Соломія Крушельницька, Микола Леонтович, Казимир Малевич, Олександр Архипенко, Шмуель Агнон, Олександр Довженко, Катерина Білокур та інші.

Світова спадщина ЮНЕСКО в Україні. Поняття «культурна спадщина» згідно Конвенції ЮНЕСКО, статус об'єкта світової спадщини. Культурні об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні: Собор Святої Софії у Києві, Києво-Печерська Лавра, ансамбль історичного центру Львова, транскордонний геодезичний об'єкт «Дуга Струве», резиденція Буковинських митрополитів та Далмації, давнє місто Херсонес Таврійський, дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі та Україні.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви програмових тем	Кількість годин				
	Усього годин	У тому числі			
		Лекцій	Семінарських занять	Самостійна робота	
Підготовка до семінар. занять	Виконання завдань самостійної роботи				
МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ					
Тема 1. Україна – європейська держава.	8	2	2	7	
Тема 2. Становлення українського етносу на одвічних територіях	9	2	2	7	
Тема 3. Русь та руська державна спадщина в історії України.	11	4	2	7	
Тема 4. Козацтво в історії української державності	11	4	2	7	
Тема 5. Державотворчі ідеї на українських землях у ХІХ ст. та їхня реалізація у 1917–1922 рр.	11	4	2	7	
Тема 6. Україна в умовах радянського тоталітарного режиму	11	4	2	7	
Тема 7. Становлення та історичний поступ сучасної української держави	9	2	2	7	
<i>Самостійна робота</i> <i>Виконання індивідуально-дослідного завдання у формі реферату або презентації</i>	5				5
РАЗОМ ЗА МОДУЛЬ 1	90	22	14	49	5
МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ					
Тема 1. Тенденції розвитку культури на території	8	2	4	2	

України від найдавніших часів до ранньомодерної доби					
Тема 2. Культура України в добу модернізації і національного відродження (кінець XVIII – початок XX ст.)	5	2		3	
Тема 3. Українська культура новітнього часу (XX – початок XXI ст.)	8	4	2	2	
Тема 4. Культурна спадщина України у світовому контексті	4	2		2	
<u>Самостійна робота</u> <i>Виконання індивідуально-дослідного завдання у формі реферату або презентації</i>	5				5
РАЗОМ ЗА МОДУЛЬ 2	30	10	6	9	5
Усього годин:	120	32	20	58	10

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Україна – європейська держава	2
2	Становлення українського етносу на одвічних територіях	2
3	Русь та руська державна спадщина в історії України	4
4	Козацтво в історії української державності	4
5	Державотворчі ідеї на українських землях у XIX ст. та їхня реалізація у 1917–1922 рр.	4
6	Україна в умовах радянського тоталітарного режиму	4
7	Становлення та історичний поступ сучасної української держави	2
8	Тенденції розвитку культури на території України від найдавніших часів до ранньомодерної доби	2

9	Культура України в добу модернізації і національного відродження (кінець XVIII – початок XX ст.)	2
10	Українська культура новітнього часу (XX – початок XXI ст.)	4
11	Культурна спадщина України у світовому контексті	2
Разом		32

4.2. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Україна – європейська держава	2
2	Становлення українського етносу на одвічних територіях	2
3	Русь та руська державна спадщина в історії України	2
4	Козацтво в історії української державності	2
5	Державотворчі ідеї на українських землях у XIX ст. та їхня реалізація у 1917–1922 рр.	2
6	Україна в умовах радянського тоталітарного режиму	2
7	Становлення та історичний поступ сучасної української держави	2
8	Культура України другої половини XVI – першої половини XVII ст.	2
9	Українська культура другої половини XVII – XVIII ст.	2
10	Українська культура XX століття: здобутки та втрати	2
Разом		20

4.3. Лабораторні заняття

Не передбачено.

4.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Підгот. до семінар. занять	Виконання завдань самост. роботи
1	Україна – європейська держава	7	

2	Становлення українського етносу на одвічних територіях	7	
3	Русь та руська державна спадщина в історії України	7	
4	Козацтво в історії української державності	7	
5	Державотворчі ідеї на українських землях у ХІХ ст. та їхня реалізація у 1917–1922 рр.	7	
6	Україна в умовах радянського тоталітарного режиму	7	
7	Становлення та історичний поступ сучасної української держави	7	
8	Тенденції розвитку культури на території України від найдавніших часів до ранньомодерної доби	2	
9	Культура України в добу модернізації і національного відродження (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.)	3	
10	Українська культура новітнього часу (ХХ – початок ХХІ ст.)	2	
11	Культурна спадщина України у світовому контексті	2	
<i>Самостійна робота</i> виконується у формі індивідуально-дослідних завдань, пов'язаних з історією української державності та історією української культури			10
Усього годин:		58	10

4.5. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) виконується у вигляді реферату, презентації або навчального проекту за вибором із запропонованої тематики. Окрім рекомендованої тематики студент також може запропонувати свою тему, узгодивши її з викладачем.

4.6. Методи навчання

При вивченні курсу «Історія української культури» передбачається комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

За джерелами знань: словесні (лекція, бесіда) та практичні методи.

За рівнем самостійної розумової діяльності: проблемно-інформаційний, проектно-пошуковий, дослідницький методи.

З метою забезпечення максимального засвоєння студентами програмового матеріалу використовуються наступні методи навчання:

1) Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні (лекція-монолог, проблемна лекція); наочні (презентація, демонстрування); практичні методи (семінарські заняття).

2) Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності: проблемного викладу матеріалу; навчальна дискусія; інформаційно-пошуковий;

3) Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: усного контролю; письмового контролю.

4.7. Засоби діагностики результатів навчання здобувачів освіти.

Порядок та критерії виставлення балів

Оцінювання якості знань студентів здійснюється шляхом поточного та підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною системою, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Поточний контроль. Оцінювання активності і знань студентів здійснюється: під час усних виступів або письмової перевірки завдань на семінарських заняттях, а також при перевірці виконаних завдань самостійної роботи.

При оцінці знань студентів враховується:

- розуміння студентами причинно-наслідкових зв'язків між різними явищами, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати, узагальнювати, критично оцінювати відповідні факти;
- самостійність і креативність мислення;
- використання різноманітних джерел, розуміння їхніх особливостей, уміння їх характеризувати й оцінювати;
- логічність і завершеність викладу навчального матеріалу, наявність аргументованих висновків і власних оцінок;
- мовна і термінологічна грамотність.

Поточний контроль з модуля 1 на семінарських заняттях передбачає можливість отримання студентами загалом до 50 балів. Поточне оцінювання студентів на семінарських заняттях та їх самостійної роботи оцінюється наступним чином:

5 балів – студент вільно володіє програмовим матеріалом, логічно і творчо викладає його в усній чи письмовій формі; вміє узагальнювати матеріал, формулює власні висновки; відповідь є чіткою і завершеною.

4 бали – студент в цілому володіє програмовим матеріалом, при викладі його допускається незначних помилок; формулює висновки та власні оцінки, але в їхній аргументації допускає окремі недоліки.

3 бали – студент виявляє загальне розуміння та репродуктивно відтворює значну частину програмового матеріалу, порушує логіку викладу; мова спрощена і недостатньо фахова.

Короткі відповіді студентів на семінарському занятті в якості доповнень, в ході дискусії, активної бесіди тощо залежно від їхнього обсягу і правильності можуть оцінюватись від **1 до 2 балів**.

0 балів – студент не володіє необхідним обсягом програмового матеріалу, не розпізнає історико-культурні явища і факти; не може правильно застосовувати спеціальні поняття або зовсім не готовий до семінарського заняття.

У випадку проведення поточних письмових чи контрольних робіт їх оцінювання здійснюється з урахуванням загальної кількості балів, що відповідає характеру й обсягу завдань.

Завдання самостійної роботи виконується у формі підготовки студентами рефератів або презентацій і оцінюється максимально у 10 балів.

Загалом до екзамену студент може отримати до 60 балів.

Підсумковий контроль за модулем 1 здійснюється у формі екзаменаційної письмової роботи за програмовим змістом навчальної дисципліни в цілому.

На екзамені максимальна оцінка становить 40 балів. Студентам, які позитивно атестовані (набрали не менше 60 % від 100 балів), виставляється сумарний результат семестрового контролю в балах і оцінка за національною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно») та за шкалою ECTS.

Поточний контроль з модуля 2 передбачає можливість отримання студентами на семінарських заняттях до 60 балів. Поточне оцінювання студентів на семінарських заняттях оцінюється наступним чином:

16–20 балів – студент вільно володіє програмовим матеріалом, логічно і творчо викладає його в усній чи письмовій формі; вміє узагальнювати матеріал, формулює власні висновки; відповідь є чіткою і завершеною.

10–15 балів – студент в цілому володіє програмовим матеріалом, при викладі його допускається незначних помилок; формулює висновки та власні оцінки, але в їхній аргументації допускає окремі недоліки.

5–9 балів – студент виявляє загальне розуміння та репродуктивно відтворює значну частину програмового матеріалу, порушує логіку викладу; мова спрощена і недостатньо фахова.

0–4 бали – студент не володіє необхідним обсягом програмового матеріалу, не розпізнає історико-культурні явища і факти; не може правильно застосовувати спеціальні поняття або зовсім не готовий до семінарського заняття.

Короткі відповіді студентів на семінарському занятті в якості доповнень, в ході дискусії, активної бесіди тощо залежно від їхнього обсягу і правильності можуть оцінюватись від **1 до 5 балів**.

Самостійна робота (індивідуальне навчально-дослідне завдання – ІНДЗ) виконується студентами у формі рефератів або презентацій або навчального проекту і оцінюється максимум у 40 балів.

Підсумковий контроль за модулем 2 здійснюється у формі заліку і передбачає виставлення підсумкової оцінки за всі види робіт, які передбачені з навчальної дисципліни. Студентам, які позитивно атестовані (набрали не менше 60 % від 100 балів), виставляється сумарний результат семестрового контролю в балах і оцінка за національною шкалою («зараховано») та за шкалою ECTS.

У випадку отримання за результатами семестрового контролю оцінки «незараховано» – менше 60 балів (FX або F за шкалою ECTS), студент зобов'язаний ліквідувати академзаборгованість на перескладанні у встановлений час (згідно графіка перескладання, встановленого деканатом факультету на якому навчається студент).

Протягом семестру студенти мають можливість ліквідувати пропуски семінарів, не виконані своєчасно обов'язкові письмові роботи, не здані своєчасно завдання самостійної роботи тощо на консультаціях викладача.

4.8. Перелік програмових питань для самоконтролю:

МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1. Предмет, мета, завдання та методи вивчення навчальної дисципліни «Історія та культура України».
2. Сучасна періодизація історії України.
3. Держава Україна: державна символіка, адміністративно-територіальний устрій, конституційний лад, геополітичне становище.
4. Держава Україна: кордони, адміністративно-територіальний устрій та основи конституційного ладу.
5. Історико-етнографічне районування України.
6. Національний склад та етнічна карта України.
7. Українці у світі: етапи формування української діаспори.
8. Трипільська протоцивілізація на теренах України.
9. Ранній залізний вік на українських землях (іраномовні народи, античні міста-держави).
10. Проблема походження та розселення слов'ян.
11. Основні віхи еволюції первісного суспільства.
12. Проблема етногенезу українців.
13. Перші протодержави на території України.
14. Причини виникнення держави у східних слов'ян.
15. Проблема використання понять «Україна-Русь» та «Київська Русь».
16. Динаміка державницьких процесів на руських землях (XI – середина XIV ст.).
17. Еволюція державно-політичного устрою Русі-України у середині XIV – XVI ст.
18. Державно-політичний устрій княжої доби.
19. Стосунки Давньої Русі з європейськими державами.
20. Московсько-литовські війни у XV – XVI ст.
21. Люблінська унія та її суспільно-політичні наслідки для України-Руси.
22. Утворення Кримського ханства та його місце в історії Причорноморського регіону.
23. Етнічні процеси середньовічної і ранньомодерної доби на українських землях.
24. Українське козацтво — колиска майбутньої державності. Формування козацької державницької моделі на Запорізькій Січі.
25. Феномен козацтва: генезис, характерні ознаки та особливості.
26. Політико-правовий статус козацької держави у роки Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.
27. Гетьманщина другої половини XVII — XVIII ст.
28. Українська ранньомодерна нація та національна революція (1648 – 1676 рр.)

29. Еволюція української державності від Зборівського договору до ліквідації полково-сотенного устрою.
30. Формування національної ідеї та державницькі проекти української еліти у ХІХ ст.
31. Сутність та етапи українського національного відродження України ХІХ ст.
32. Формування ідеї української державності в першій половині ХІХ ст. (масони, декабристи, «Руська трійця», етнографічні дослідження, Кирило-Мефодіївське товариство).
33. Еволюція ідеї української державності в другій половині ХІХ ст. (народовці, громадівці, земський рух, москвофіли тощо).
34. Політизація суспільних рухів на території України на початку ХХ ст.
35. Українська національна революція та відродження української держави (березень 1917 – січень 1918 рр.).
36. Боротьба за українську державність (1918–1922 рр.).
37. Альтернативи державотворення 1917-1921 рр.
38. Формування СРСР як тоталітарної моделі держави. Статус України: формальний та фактичний.
39. Боротьба за українську державність в роки Другої світової війни та перше повоєнне десятиліття.
40. Специфіка радянської держави в Україні другої половини 1940-середини 1980-і рр.
41. Радянська політика стосовно українського питання у 1920-1930-хх рр.
42. Боротьба за збереження української ідентичності в УРСР у другій половині 1940-х – першій половині 1980-х рр.
43. Зростання політичної активності українського суспільства на шляху до незалежності (1985-1991 рр.).
44. Особливості горбачовської «перебудови» в УРСР.
45. Проголошення державної незалежності України та особливості державотворення в Україні у 1991-2014 рр.
46. Проголошення незалежності України: передумови, юридичне оформлення, розбудова державних інституцій.
47. Незалежна Україна на міжнародній арені: посилення інтеграції з євроатлантичними структурами.
48. Війна України за незалежність.

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

1. Тенденції розвитку культури на території України від найдавніших часів до раннього Середньовіччя.
2. Культура України в епоху зрілого і пізнього європейського Середньовіччя (кінець IX – XV ст.): тенденції культурного розвитку.
3. Тенденції розвитку української культури в період Раннього Нового часу (XVI – XVIII ст.)
4. Поширення ренесансно-реформаційних ідеї в Україні. Зачинателі української гуманістичної культури. Діяльність Острозького та Лаврського культурно-освітніх осередків.
5. Братський рух і полемічна література в Україні.
6. Особливості розвитку художньої культури України (архітектура і образотворче мистецтво, музичне і театральне мистецтво) у XVI – першій половині XVII ст.
7. Феномен української козацької культури, її «химерний» бароковий характер.
8. Розвиток освіти і наукових знань в Україні у другій пол. XVII – першій пол. XVIII ст. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.
9. Особливості та яскраві прояви барокового стилю в архітектурі та образотворчому мистецтві України.
10. Національний варіант українського бароко в літературі, театрі і музиці.
11. Національно-культурне відродження на українських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
12. Поглиблення процесів українського національно-культурного відродження у другій половині XIX ст.
13. Особливості розвитку культури в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.
14. Культурне будівництво в Україні у роки національно-визвольних змагань (1917–1920 рр.).
15. Тенденції розвитку української культури у міжвоєнний період та в роки Другої світової війни.
16. «Червоний ренесанс»: українізація 1920-х років і культурне будівництво в радянській Україні.
17. Вітчизняна культура в умовах утвердження тоталітаризму 1930-х років. «Розстріляне українське відродження».
18. Тенденції культурного розвитку в Україні від повоєнних років до горбачовської «перебудови».
19. Українська культура в період десталінізації (друга половина 1950-х – перша половина 1960-х рр.). Шістдесятники.
20. Тенденції культурного розвитку незалежної України.
21. Інтелектуальна еліта України у світі: минуле та сучасність.
22. Внесок України у світову художню культуру.
23. Світова спадщина ЮНЕСКО в Україні.

**4.9. Схема нарахування балів, які отримують студенти
МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ**

<i>Поточне оцінювання знань студентів</i>							<i>Самостійна робота</i>	Екзамен	Сума балів
<i>Семінарські заняття</i>									
Семінар 1	Семінар 2	Семінар 3	Семінар 4	Семінар 5	Семінар 6	Семінар 7			
50 балів							10 балів	40 балів	100 балів

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

<i>Поточне оцінювання знань на семінарах та модульна контрольна робота</i>			<i>Самостійна робота</i>	Сума балів
<i>Семінарські заняття</i>			Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ)	
Семінар 1	Семінар 2	Семінар 3		
60 балів			40 балів	100 балів

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	відмінно
82–89	добре
74–81	
64–73	задовільно
60–63	
35–59	незадовільно

5. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

5.1. Рекомендована література

Основна

- *Аркуша О. Г., Кондратюк К. К., Мудрий М. М., Сухий О. М.* Час народів. Історія України XIX століття: Навчальний посібник / За заг. ред. М. М. Мудрого. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с.
- *Грицак Я.* Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Б.м., 2019. 656 с.
- *Грицак Я.* Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 432 с.
- *Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [О. М. Бут, М. І. Бушин, Ю. І. Вовк та ін.]; за заг. ред. М. І. Бушина, О. І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2016. 644 с. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Istoriia_Ukrainy_vyd_2016.pdf?*
- *Плохій С.* Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків, 2016. 496 с. – Режим доступу: https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skifskykh_voien_do_nezalezhnosti.pdf?
- *Рафальський О.* Українська держава. Витоки. Історична еволюція. Сучасність. Монографія. – К.: Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2024. 428 с.
- *Філоретова Л.М., Безверха В.М.* Історична пам'ять про В. І. Григоровича в газетній пресі та монументальному просторі Кропивницького. Історія & Археологія. 2025. № 1. с. 108-114.
- *Філоретова Л.М., Осетров Г.І.* Безкоштовне ремісничо-грамотне училище як осередок професійної освіти та соціалізації молоді в місті Єлисаветград. Knowledge, Education, Law, Management 2025 № 1. Р.86-91. (69).DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.1.13>
- *Шандра В., Аркуша О.* Україна в XIX столітті: людність та імперії. Київ: Академперіодика, 2022. 436 с.

Допоміжна

- *Баран В. Д., Баран Я. В.* Історичні витоки українського народу. Київ: Генеза, 2005. 207 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001043>
- *Баран В. К., Даниленко В. М.* Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-і рр.) / Серія «Україна крізь віки». У 15-ти томах. Т. 13. Київ: Альтернативи, 1999. 304 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0005629>
- *Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П., Безвершук Ж. О., Новохатько Л. М.* Українська культура в європейському контексті / За ред. Ю. П. Богуцького. Київ: Знання, 2007. 679 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=2966>
- *Бойко О. Д.* Історія України. Підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2002–2001. [Видання 2002 р. доступне за посиланням] URL: <https://drive.google.com/file/d/0Vx6y5oX26y1dMDlBaEFaVzJiZVE/view>

- **Борисенко В. Й.** Курс української історії. З найдавніших часів до XX ст. Навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти. Київ: Либідь, 1998. 616 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002628>
- **Голобуцький В.** Запорозьке козацтво. Київ: Вища школа, 1994. 539 с. URL: <http://litopys.org.ua/holob/hol.htm>
- **Грицак Я. Й.** Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XX століття [Навчальний посібник]. Київ: Генеза, 1996. 360 с. URL: <http://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy>
- **Етнографія України:** навч. посіб. / За ред. С. А.Макарчука. Львів: Світ, 2004. 520 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005216>
- **Іванов В. М.** Історія держави і права України: підручник. Київ: КУП НАНУ, 2013. 892 с. URL: http://kul.kiev.ua/doc/IDPU_Ivanov.pdf
- **Історія України:** Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 536 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Bilotserkivskyi_Vasyl/Istoria_Ukrainy_vyd3.pdf
- **Історія українського козацтва:** Нариси: У 2 томах / Редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 1. 800 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/966-518-349-4/966-518-349-4.pdf>
- **Історія української культури** / За заг. ред. І. Крип'якевича. Київ, 2002 (за виданням 1937 року). URL: <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult.htm>
- **Історія української культури:** У п'яти томах. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII ст. / Александрович В. С., Балусок В. Г., Боянівська М. Б. та ін. Київ: Наукова думка, 2001. 848 с. URL: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult2.htm>
- **Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ф.** Українська культура: цивілізаційний вимір. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАНУ, 2015. 496 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_kultura_192.pdf
- **Кордон М. В.** Українська та зарубіжна культура. Підручник. Київ: Центр учб. л-ри, 2010. 584 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001368>
- **Кравич Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О.** Українське мистецтво. Навч. посіб. У трьох част. Ч. 3. [Середина XVI – XX ст.]. Львів, 2005. URL: <https://ua1lib.org/book/3042441/44f753>
- **Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й.** Історія держави і права України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2006. 352 с.
- **Кульчицький С. В.** Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / Серія «Україна крізь віки». У 15-ти томах. Т. 11. Київ: Альтернативи, 1999. 336 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0005627>
- **Лекції з історії світової та вітчизняної культури.** Навч. посіб. За ред. А. Яр-тися та В. Мельника. Львів: Світ, 2005. 568 с. URL: https://ukreferat.com/chapters_book/kultura/yartis-av-2005-lektsii-z-istorii-svitovoi-ta-vitchiznyanoi-kulturi-kniga.html
- **Литвин В. М.** Україна на межі тисячоліть (1991–2000 рр.) / Серія «Україна крізь віки». У 15-ти томах. Т. 14. Київ: Альтернативи, 2000. 260 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013758>
- **Литвинов В.** Ренесансний гуманізм в Україні. Київ: Вид. Соломії Павличко

- «Основи», 2000. 472 с. URL: <http://litopys.org.ua/lytv/lyt.htm>
- **Національна** політика в УРСР (радянський період) [Політологічний словник (М. Ф. Головатий), 2005]. URL: <https://subject.com.ua/political/dict/933.html>
 - **Півторак Г. П.** Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ: ВЦ «Академія», 2001. 152 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pivtorak_Hryhorii/Pokhodzhennia_ukraintsiv_rosian_bilorusiv_ta_yikhnikh_mov.pdf?PHPSESSID=us5t5lr07jtv9j3ket4o3fior4
 - **Політична** історія України: Посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. І. Танцюри. Київ: Академвидав, 2008. 552 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-167.html>
 - **Пономарьов А. П.** Етнічність та етнічна історія України: курс лекцій. Київ: Либідь, 1996. 271 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000674>
 - **Сергійчук В.** Що дала Україна світові. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2008. 288 с. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Serhiichuk/Scho_dala_Ukraina_svitovi.pdf
 - **Шейко В. М., Тишевська Л. Г.** Історія української культури: навч. посібник. Київ: Кондор, 2006. 264 с. URL: <https://kmaesm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/shejko-v.m.-tyshevska-l.g.-2006-istoriya-ukrayinskoyi-kultury.pdf>
 - **Яковенко Н.** Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 3-тє вид., перероблене та розшир. К.: Критика, 2006. 584 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Yakovenko_Natalia/Narys_istorii_serednovichnoi_ta_rannomodernoї_Ukrainy.pdf?

5.2. Методичне забезпечення

- Робоча програма навчальної дисципліни.
- Силабус навчальної дисципліни.
- Навчально-методичний комплекс дисципліни.

5.3. Інформаційні ресурси

- Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua/>
- ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: Томи Енциклопедії історії України (ЕІУ) на порталі. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>
- Електрон. бібліотека «Культура України». URL: <http://elib.nplu.org/index.html>
- Ізборник. Історія України IX–XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. URL: <http://izbornyk.org.ua/>
- Україна Incognita. URL: <https://incognita.day.kyiv.ua/>
- Проект «Реальна історія» Акіма Галімова (2023–2024 рр.). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UCdlVTngmxbh0oNE1pCwS64g>

6. ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про

авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка» (затверджене вченою радою, протокол № 2 від 30.09.2019; № 10 від 07.02.2022).